

چند عالمیہ

مشقّتِ پہلیدہٗ اسرارِ پاکِ صبرِ مدہٗ و محنتِ پیہرہ

ربیع الاول سنہ ۱۳۴۹

عدد ۶۴

شمارِ پاکِ آیدہ بر نشرِ اولنور

آفتابِ سحر

دارالحکمه نشریاتی

اسلام متفکر لری

۱

ابو حامد محمد غزالی

۱۴

غزالی جدید :

اجماع مسلمین ایله عبادات ساقط اولماز ، محرمات حلال اولماز . نظم جلیله وارد اولان یقین موت معناسه در ، هرذی حیاته لحوق متیقن اولغله موته یقین دینمشدر ؛ نظم جلیل مادام الحیات عبادت ایت دیمکدر .

غزالی نک بیانیه کوره عقل غشاوه وهم و خیالدن تجرد ابدنجه غلط ایتمز ، اشیایی علی ماهی علیه بیلیر ؛ عقل انجیق موتدن صوکره کامل اولور ، کندوسندن حجاب زائل اولور ، کندیسنه اسرار منجلی اولور ، اوزمان « فکشفنا عنک غطاءک فبصرک الیوم حدید » سری ظهور ایدر . [۱] غطا غطاء وهم غطاء خیالدر .

بو حالده یقین آنجیق موتدن صوکره حاصل اولور دیمک اولور .

سقوط عبادت مذهبه جبریه مذهبی ده خیلی یاردم ایتمشدر . مذهب جبریه مقتضاسنیجه قول طاعتده و معصیتده مجبوردر . شرایع قولک مقدوری دکدر .

القاء فی الیم مکتوبا وقاله * ایاک ایاک ان تبطل بالماء [۲]

جبریه یونیکه برابر قالمیدیر ، عالم کونده اصلا معصیت یوقدر دیمکه قدر واردیلر . چونکه نظر لرنده فاعل ارادهیه مطیع ، مراده موافقدر . ارتق جبریه امر ایله نهی آردسنده ، حسنه ایله سیئه آردسنده کی فرقی : امر ونهی ، وعد ووعیدی رفع ایدور ، بالنتیجه سعده ایله اشقیاء آردسنده فرق قالمیور . محض ربوبیت عامه یی ، قیومیت شامله یی ، حقیقت قدری ملاحظه ایدرک حسنه ایله سیئه یی ، امر ایله نهی فرق ایدور لر . بونی ده غایه توحید بعد ایدور لر .

[۱] ۱۶۶۷ صحیفه یه بایقوله

[۲] هم آتی الی ارقه سنه باغنی اولورق دکره آندی ، هم اکا صاقین صاقین صو ایله اضلانه دیدی .

توحید ربوبیتی شهود ایدن ذات ماسوادن فانی اولیور . انجق فاعلی کوربور ، مخلوق ایچون برفعل کورمیور ، ارتق حسنه‌یی ای ، سیئه‌یی کوتو عدا یتیور . سالک بوشهدده بولندجه برفرق کورمیور ، برزمان فرقی موجب اولان شیئی احساس خاصه‌سی کندوسندن فائب اولیور ایشسته بومقامه مقام محمود دینور . بوبابده غلو ایله بعضردن «الکبیوک جنایت ایلسه بیه مخطی اولمام» سوزی روایت اولتیور، چونکه اعتقادنجه الله‌ایشون محبوب و مرضی و مراد اولان شی انجق ماوقع در . الله ماوقعی سور ، ماوقعدن راضی اولور ، ماوقع اولمائی سومز ، اندن راضی اولماز ، واقع قدره تابعدر . مقدورده محبوبدر . بناء علیه حقیقت قدری شهود ایدن ذاتدن لوم ساقط اولور .

کوریلور که حسنه ایله سیئه‌یی فرقی ایتمک ، هر مخلوق مراد و محبوب اولق مسئله‌سی رضا ایله محبت و اراده‌یی یعنی مشیتی برعد ایدن غایه جبریئه‌نک برقاعده‌سی ، براصلی در . بونلرک نهایت تحقیقلری امر و نهی سبحانی ، اطاعت باری بی اسقاطه منجر اولیور . بوقسم متصوفه اولیاء الله ، سادات صوفیه مسلک‌نه سلوک ایتمیلر در . چونکه جنید بغدادی ، عبدالقادر کیلانی و امثالی مشایخ قدیمه وائمه صوفیه امر و نهی تعظیم ایدرلر . اتباعنه شرعه اتباعی امر ایدرلر ، موته قدر عبادتک لزومنی بیلدیرلر ، کندولر بی باطنیه طریقتدن ، بلا امر و نهی قدر محضی ملاحظه‌دن تحذیر ایدرلر ایدی . نه‌کیم مشایخ صوفیه آره‌سنده «العارف لایطفی نور معرفته نور ورعه» سوزی متعارفدر . دیمک ایستورلر که عارفک نور معرفتی نور ورعی سوندرمز . عارف کمال بصیرت ایله برابر حدود شرعدن برحدی ترک ایتمز ، ترک ایتمکی نفسنه مساعده ایتز .

هجه‌الاسلام ابو حامد غزالی امر و نهی تعظیم ایدر ، حق محرماتی اباحه ایدنلرک قتلی بیله تجویز ایلر ایدی . مشارالیه امر و نهیده امثالی فقها و صوفیه کبی سوز سویلر ایدی . برکره شوسوزلرینه باق : تصوف ادعا ایدن بعض کسانک ادعایرینه کوره «قول بینه و بین الله اولان برحاله بالغ اولیورده کندوسندن صلاة ساقط اولیور ، معاصی کندوسنه حلال اولیور... بونلرک ناردده مخلص اولمسند نظر وارددر ، بونکله برابر قتلاری واجبدر ؛ بونده شبه یوقدر . بونلرک دینده ضررلری پک بیوکدر بونکله اباحه ایچون قبانیه‌یه حق صورتده برقبو اچیلور . بونک ضرری علی‌الاطلاق اباحیه‌نک ضرردن ده زیاده‌در . چونکه انک کفری ظاهر اولمغله سوزی دیکلمز . بوایسسه شرعی ینه شرع ایله هم ایدیور ، زعمنجه عمومی تخصیص ایدیور . چونکه عموم تکلیفات دینده کندی درجه‌سند

اولیان ذاته تخصیص ایدیور. اوله بیلیرکه «ظاهری معاصی به ملائکه باطنی ایله معاصیدن
متمیزد» زعمنده بولنورده هر فاسقک بویله برادعاسنه داعی اولور. ارتق عصام دین منحل
اولور .

*
*

فی الواقع شرعی یعنی امر ونهی؛ وعد ووعیدی ملاحظه ایتیمکسزین محض قدری یعنی
«اراده نافذه و قدرت شامله» سبحانه بی ملاحظه نتیجه سنده محبوب خدا ایله مبعوض
خدا، ابرار ایله فجار، حسنه ایله سیئه فرق اولونماز، ماقوع، مقدور محبوب اولور .
ارتق نه قباحث قالیر، نه عبادت ! نه اوامر، نه نواهی، نه نماز، نه نیاز !
ماوقع خوش کوریلر، غالبلر ایله برابر بولونمقدن، صویک آقیتینسنه تابع اولمقدن
بشقه نه قالیر. جناب حقک قدری اولدینی کی شرعی ده وارددر. قدرت شامله واراده نافذسی
بولندینی کی امر ونهی، وعد ووعیدی ده وارددر .

«اللهمدن بشقه خالق بوقدره، هیچ برحرکه وسکون بوقدرکه مشیت باری ایله اولمسون»
«اعتقادی قدر» «اللهک امر ایتدیکی سویلیر، نهی ایتدیکی سولماز، اللهک سودیکی تولی،
سومدیکسندن ده تبری اولنور» اعتقادی ده لازمدر .

— وما یستوی الاعمی والبصیر [۹] —

*
*

مغرورین وغافلین — غزالی احیاء العلومک «ذم الغرور» کتابنده، بالخاصه
خلقک غرور [۲] وغفلی حقنده یازمش اولدینی «الکشف والتبیین» ده غافل علمانک، غافل
متصوفه نك، غافل اغنیانک، غافل عابدینک، حتی عاصیلرک وجه غرور وغفلتیرینی پک کوزل
ایضاح ایدیور. هر صنفک غافلاری متعدد، جهت غفلتیری مختلفدر: بر قسمی منکری، مقدوسی
معروف، مدوح کور یور؛ دیکر قسمی نفسی ایچون سبی واجتهادی ایله الله ایچون سبی واجتهادی
آیرمیور؛ دیکر بری اهم اولانی براقوب اهم اولیان ایله اوغراشیور؛ اویری فرائضی
ترك ایدوب نوافل ایله اشتغال ایدیور؛ دها اویری لی آتوب قشری اله آلیور ... الخ
انتباه وفطنت منبع سعادت، غرور وغفلت منبع شقاوت (خیت وخسران) در .

[۱] کور ایله کوزلی بر اولورمی ؟

[۲] غرور وغفلتدر؛ شبهه ده، خدعه ابلنیه دن امکیدن نفسیه دن ناشی هوا وهوسه اوینون
«لولوب طبعک متایل اولدینی شیشه قارشو نفسک سکونت بولسی در .

فی الواقع متصوفه اره سنده ، علما اره سنده بولنديکی کبی ، غافلین ده واردر ، کاملین دهه .
غزالی مختلف اثرلرنده کرک مغرورن و غافلینی ، کرک واصلین و کاملینی بیان ایدیور .
حیات ثانیه سنده کشف ایستیکی حقایق نه بولده اظهار لازم ایسه اویولده اظهار ایدیور .
متصوفه نك غرور و غفلتی بیوک برقصودر ، غرور و غفلتدن آزاده اولانلرکده اوانستده
کمالیری واردر . قاصر و غافل اولانلرک وجه غفلتیرینی ایضاح ایله کامل و واصل اولانلرک
علو درجه لری ظاهر اولور .

غزالی نك تصوفی حقیقده واضح ، سالم بر فکر ایدنک ایچون صردسیله غافلینی ،
محبوبینی ، واصلین و کاملینی ، عارفینی مشرب غزالی اوزره ایضاح ایدلم .

غزالی متصوفه یی بوجه آتی اون فرقیه آریور :

۱ — فرقه اولی زی و قیافت ایله ، هیئت ظاهره ایله ، سوزایله الدانمش اولانلردر ،
زمانه زده کی [۱] مغرورن و غافلین بولنلردر . انجیق عصمت باری ایله محفوظ قالانلر
بوندن خارجدر . بوفرقه کندیلرینی زی و قیافتده ، هیئت ظاهرده ، محاورده ، آداب
ظاهرده ، مراسم جاریه ده ، اصطلاحات مرعیه ده ؛ سماع ورقص [۲] طهارت و صلات ،
سجاده اوزرنده باشی اکرک متفکر و ضعیفیتده اوتورمق ، ایچنی چکوب اوزون
اوزادی به نفس آلق ، انسانی تکلمده سنی اچالتمق کی شمائل و هیئت عائد احوال
ظاهرده تکلفات ایله صوفیه صادقینه بکیزدیورده بوکی خصوصاتی نجانیه باعث ایدنرک
کندولرینی صوفیه دن عد ایدیور . فقط صوفیه صادقین عندنام منازل تصوفک اوانلشدن
اولان مجاهده ده ، ریاضتده ، مراقبه قلبده [۳] ، ظاهر و باطنی کیزی و آشکار اولان
معاصیدن تطهر خصوصتده نفسلرینی یورمیور . صوفیه صادقینه باطنده دکل ، ظاهرده
بکیزدیور . بوفرقه عملاً و تحقیقاً بو خصوصک کافه سندن خالی اولونجه نصل صوفیه دن
معدود اولور ؟ نصل صوفیه بکیزرکه بتون کون حرامه ، شبهه و یرن شیئلره ،

[۱] غزالی زماننده کی

[۲] احیاء العلومده سماع ورقصک اباحه سنه عائد بر فصل مخصوص واردر . سماع قلبیه وجد ،
جوارحه رقص و یر . سماع حقیقده فقهانک اخلاقی واردر .

[۳] مراقبه قلبی احوال رده دن ، وسوسه مداخله سندن محافظه ایتکدر . یاخود جمیع
احوالی جناب حقک معلومی اولدینی علی الدوام محافظه ایله اوامر و نواهی حدودینی حسن محافظه ایتک ،
شوراسی اوتودولسونکه مشایخ صوفیه دن هر بری کندی حال و شربلری و نصیبلری و ذوقلری
دائرة سنده سوبولرلر . اره لرنده کی اختلاف اقوال بوندن ناشیدر .

وظیفه و معاشه قوشار برلقمه و برخرقه او شورونده بری بریله اوغراشیر ؛ آزه دهه ، چوغه دهه .
حسد ایدر ، کندنی غرض و منفعتاری یولنده بشقه سنک حیثیت شخصی سنی بیله جلالدار
ایدر .

بو فرقه نك مثالی شبودر كه اختیار برقادین محاربه ائشاننده یارارلقلری كوردیلن
بهادرانك هر برینه آیری - اسملری ثبت دفتر ایدیلرلك - برز قطعه اراضی و یریلرله چكنی
ایشیدیر ، بویچاره ده بوکا موس ایدر ، همان برززه کیر ، باشنه تولفه طاقار ؛ عسکر
شرقیلری ، یوروشلری ، سلام و یریشلری اوکره نیر ؛ بتون قیافت ، محاوره ، سهرنات
وسکناته حائذ شمانی آغزیدن قچار ؛ اسمنك ثبت دفتر ایدیلسی ایچون دیوانه کیدر .
دیوانده بهادرلقده درجه سی اكلاشیلمق ایچون اوزرندن زده ، طولعه آلیر . بهادر دكل ،
کندنی بهادرده بکزه دن براختیار قالدین اولدینی ظاسار اولور .

قاضی اکبر دیواننده زی وقیافته ، هیئت ، خرقرینه صوفه [۱] یاقیلمز ، قلبك باطنه
باقیلیر . بوفرقة نك ضرور و غنای ظاهردر ، بوفرقة لباس صوفیه یی کیر ، فقط اعمال صوفیه یی
ایشله منز .

۲ — فرقه ثانیه کهنه لباسده ، ادنی معیشتده ، صوفیه صادقینه اتباعی کوچ بولمق
ایله برابر کندولری متصوفه کوسترنلردر ،

بوفرقة قیافت صوفیه ایله قیافتلنمه دن واز کچه میور ، ایسکی ، ابریشیمی ترک ایدیور .
فقط نفیس مرقعه [۲] لری ، اعلا فوطه لری [۳] بویالی سجاده لری براقه میور ،
ایپکلی ، ابریشیمی کسوده دن دهها بهالی کسوه اکتسا ایدیور ، مجرد لباسك بویالی اولسی
ایله ، مرقع اولسی ایله کندیلسی متصوفه دن ظن ایدیور .

اوت صوفیه چهارشیر ییقامق ایله مشغول اولوب مراقبه دن محروم قالماق ایچون
لباسلری بویارلر ، البسه یه اهتمام اتمزلر ، اسکی سیله اکتفا ایدوب یکی البسه کیمزلر ،
البسلر اسکی نجه ییارلر صوفیه نك مرقعات کیمه لری بوندن ، بویالی کیمه لری ده اندن
ناشیدر . بوفرقة بونی بیلمز .

[۱] صوفیه صوف (بولك) کیدکلرندن برتوجه کوره کندولرینه بونام ویرلش ایدی .
کن باصلاح موصوف و البس الصوف . لوان الصلاح بالصوف صار الخروف .
[۲] یالی لباس دیمکدر . سادات صوفیه یمالی لباس کیدکلرندن کندولرینه اصحاب مرقعات
دیرلر : وفي عوارف المعارف : ان جماعة من اصحاب المرقعات دخلوا علی بشر بن الحارث الخ .
[۳] تنوره اوله جقدیر .

بوفرقه معصیت ظاهره دن قاچمبور، زده قالدیکه معصیت باطنه دن قاچنه. بوفرقه نك
ضرر ضلری دنیاده راحت و راحت یشماق؛ اموال سلطانی طاتلی، طاتلی یمک در.
بونلرک مسلمانین حقنده کی ضرر لری خرسزلرک ضررندن زیاده در. چونکه برنلری
وقیافتلریله قلوبی سرت ایدیورلر، بشقه لرینه ده مقتدی به اولیورلر، بویله جه آنلرک
یادی هلاکری اولیورلر. شاید بشقه لری بوقسمک فضیحه لرینه واقف اولورلر ایسه
عموم اهل تصوفی بویله ظن ایدرلر، علی الاطلاق صوفیه یی ذم وطنه قیام ایدرلر.
بوده بر آفدرک بوفرقه نك شرندن، شومندن متحصدر.
فرقه ثانیه نك غرور و غفلتی بتون مغرورلر و غافلردن زیاده در.

ازمیری

اسماعیل حق

دیندار ایله دینسزلرک جمعیت بشریه ده کی موقعلری

- ۶۳ نجی نسخه دن مابعد -

بو ذوات جمعیت بشریه یی ارشاده نساعی اوله رق ادراک ایتدکری علوم الهیه یی تعلیم
و آنلری نظر فاسدن تبعید ایله نظر صحیحه سوق و تشویش ایتدیلر.
سفلیاته مقصورال نظر اولان دینسزلر کی خالق اضلال ایتیموب فطره سالک اولدقلری
طریق مستقیم الهیه دن صا ایتدیلر آنلره ره نلک ایتدیلر. فطرتیه، الهیه طیران ایتک
ایستیان پاک وجدانی انسانلره انکل اولوب آیاقلرینه چنکل طاقدیلر، وجدانلری فضای
نامتناهی الهیه دن اولانجه حریتلریله طیران ایتک اوزره براقدیلر.
عقول بشر، طبقی عبون بشر کی ساده ادراک و احساسه مملکت الهیه یی سیر و تماشا
ایله استدالات و استطلاعاته اکتشافات و استفاضاته مخصوص اولوب مملکتده تصروف و تحکم
خاصه سنی حائر المدیغنی تعبیر دیکرله عقولک الهیه دن محضا ادراک عبودیته مقصور اولوب
امور بویتده تصروف صلاحیتندن معزول بولندیغنی ایضاح ایدرک عقوله ده ارباب عقوله ده
حدلری بیلیردیلر.

دینسزلر کی حدلری تجاوز ایله ملک الهی بچشنده بوالفضولانه نقولات و تحکیمات
و باطل تصرفاته تصدی ایتدیلر. بالعکس خالق بوندن تحذیر ایتدیلر.